

67-72-08/2
16.02.17

Відгук
офіційного опонента
кандидата юридичних наук,
старшого наукового співробітника
Кагадія Миколи Івановича
на дисертацію Слотвінської Наталії Дмитрівни
«Судова практика як джерело права»,
подану на захист до Спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19
у Національному університеті «Львівська політехніка»
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі
спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження Н. Д. Слотвінської обумовлена становленням в Україні незалежної судової влади, посиленням її статусу в системі поділу влади, в тому числі і в контексті здійснення правотворчих функцій. Незважаючи на те, що в Україні, як і в інших країнах романо-германської правової сім'ї, питання про допустимість судової правотворчості в теорії права залишається дискусійним, на практиці воно вже існує. Всі ці процеси потребують цілісного теоретичного осмислення, що надає дисертаційній роботі Н. Д. Слотвінської необхідну актуальність і новизну.

Обґрунтовано вважаючи, що основний обсяг правотворчих функцій у судовій системі здійснюється вищими судовими органами (с. 4, 26, 48, 49, 112), дисертантка ставить перед собою мету виявлення юридичної природи судової практики, що сформована судовими органами, обґрунтування її правотворчої природи і ролі в правовому регулюванні, і формулює ряд дослідницьких завдань, що сприяють досягненню мети (с.5–6). Н. Д. Слотвінська добре обізнана про ступінь розробленості проблеми судової правотворчості у вітчизняній юридичній науці, про що свідчить бібліографія, що включає 204 джерела. При підготовці дисертації авторкою було опрацьовано значний нормативний матеріал (в тому числі законодавчі акти зарубіжних держав). Все це дозволило автору успішно впоратися з

поставленими дослідницькими завданнями, сформувані самостійну наукову позицію і зробити достовірні та обгрунтовані висновки. Підготовлена Н. Д. Слотвінською дисертація повністю відповідає спеціальності 12.00.01, за якою вона представлена на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 203 сторінки, з яких 22 складає список використаних джерел.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження судової практики як джерела права» Н. Д. Слотвінська звертається до проблеми доктринального обгрунтування судової правотворчості. У підрозділі 1.1 здійснено детальний розбір теоретичних дискусій, які ведуться з даного питання в країнах романо-германської правової сім'ї, в тому числі і в Україні, з початку ХІХ століття до теперішнього часу. У підрозділі 1.2 розкрито методологію дослідження, що сприяла комплексному аналізу судової практики як джерела права. У підрозділі 1.3 дисертації виявлені історичні етапи розвитку судової практики. Судова практика як джерело права історично формувалася у взаємозв'язку з нормативними актами, які розвивались, доповнювалися, а в деяких випадках змінювалися судовою практикою. Найбільш значуща, усталена судова практика була орієнтиром для застосування у спірних випадках; використовувалася законодавцем при створенні правових норм; створені судовою практикою правові положення прецедентного характеру, застосовувалися судовими органами при вирішенні справ. У підрозділі 1.4 розглянуто підходи до розуміння поняття судової практики як джерела права та визначено її як результат судової діяльності, в певному виді судочинства, заснований на досвіді та суддівському розсуді, закріплений в судовому акті, що містить тлумачення норми права, правові позиції, принципи і є прикладом для застосування. У підрозділі 1.5 здійснено класифікацію судової практики, що дозволяє зрозуміти її внутрішню

структуру та зовнішні форми прояву. Наукова і практична цінність класифікації судової практики залежить від обґрунтованого вибору її форм, змісту, необхідних для правильного розуміння її сутності, і судового застосування до певних юридичних казусів в співвідношенні з нормами і принципами права.

У Розділі 2 Н. Д. Слотвінська проаналізувала судову практику як джерело права у сучасних правових системах. У підрозділах 2.1 та 2.2 розкрито особливості судової практики як джерела права в англо-американській та романо-германській правових системах. Особливої уваги заслуговує розгляд судової практики як джерела права у релігійних правових системах (підрозділ 2.3), в яких судова практика формально не визнається джерелом права, однак судові рішення прийняті вищими судами деяких країн (Алжир, Єгипет, Ліван, Лівія, Іран, Ізраїль, Судан та ін.), фактично застосовуються в якості обов'язкових нижчестоячими судовими органами.

Розділ 3 присвячений особливостям судової практики як джерела права у правовій системі України. У підрозділі 3.1 досліджено вплив судової практики на законодавчу діяльність. Погоджуємося з автором щодо необхідності запровадження між судовою та законодавчою владою взаємодії у сфері обміну інформацією про стан законодавства, а саме щодо необхідності внесення змін, доповнень, скасування та ухвалення нових правових норм. Слід доповнити частину 2 статті 36 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» пунктом, про те, що Верховний Суд «періодично інформує Верховну Раду України про недоліки законів України, які були виявлені за результатами судових розглядів, та подає у зв'язку з цим рекомендаційні висновки по вдосконаленню законодавчих актів». Підрозділ 3.2 присвячений розгляду судової практики вищих судових органів України як складової практики. Останній підрозділ 3.3 дисертаційної роботи присвячений аналізу основних тенденцій розвитку судової практики як джерела права в Україні.

Разом з тим дисертація Н. Д. Слотвінської як і будь-яка творча робота

такого рівня, не позбавлена деяких недоліків.

1. У вступі дисертації автор встановлюючи зв'язок з роботи, науковими програмами, планами, темами посилається на пріоритетні напрями розвитку правової науки на 2011-2015 рр. Національної академії правових наук. А робота захищається у 2017 році. Існує актуальний перелік наукових напрямів, який, я переконаний включає і дану тему.

2. На мою думку, автор повинен пояснити саме таке визначення ним об'єкта та предмета власного дослідження, бо проглядається певна невідповідність. Якщо розглядати об'єкт роботи, як пропонує дисертант, як судову діяльність, а предмет - як судову практику, то на моє переконання, це не правильно, тому що практика включає в себе як діяльність так і набутий досвід в результаті узагальнення та аналізу такої діяльності, тобто виходить, що предмет дослідження є ширшим ніж об'єкт дисертаційного дослідження.

3. З огляду на те, що робота присвячена особливостям судової практики як джерела права, було б логічно почати дослідження з визначення поняття «правотворчості» в цілому, його співвідношення із суміжними категоріями (законотворчість, нормотворчість, юридична практика), а також визначення поняття «судової правотворчості». У літературі немає єдності поглядів щодо цих питань, тому автору слід було позначити свою позицію.

4. Класифікація видів судової практики представлена не в повному обсязі. Якщо провести паралель із існуючими видами та формами класифікації, наприклад юридичної практики, у роботах такого рівня та проаналізувати їх, такий доробок тільки збагатив би цю роботу.

5. Визначення поняття судової практики, теж викликає сумніви, щодо змістовного наповнення: по-перше, результатом судової діяльності є судовий акт, стверджує автор. Але на мою думку, судова практика - це узагальнена судова діяльність та вироблення на її основі правового досвіду у різних формах, це і акти-дії, акти-документи, методичні вказівки по вирішенню конкретних категорій однорідних справ та правозастосуванню. І по-друге, до поняття входять не тільки визначення але й ознаки даного

поняття.

6. В додатках здобувач вказала законопроекти, які розроблені але не прийняті або не внесені до Верховної Ради України, не зрозуміло, що хотів цим показати автор. Але при цьому вказано, що національна комісія з питань зміцнення демократії є суб'єктом законодавчої ініціативи, що не відповідає дійсності.

Враховуючи критичність та дискусійність висловлених зауважень, треба відмітити, що дисертаційне дослідження «Судова практика як джерело права» відповідає чинним вимогам, Міністерства освіти і науки України, які ставляться до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, а також пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Слотвінська Наталія Дмитрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач кафедри
господарського права
Київського національного університету
технологій та дизайну

Кагадій М. І.